

John Finnis: Tomasz z Akwinu – Teoria moralności, polityki i prawa. Wstęp do wydania polskiego

Książka ta napisana została z myślą o czytelnikach, którzy nie mają żadnej wiedzy na temat myśli klasycznej czy średniowiecznej, filozofii Tomasza czy łaciny, ale którzy potrafią dostrzec różnicę między krytycyzmem a jego brakiem, między jasnością a mętnością, między tym, co uzasadnione, a tym, co czysto retoryczne i życzeniowe – pisze John Finnis we wstępie do polskiego wydania książki „Tomasz z Akwinu. Filozofia moralności, polityki i prawa”.

Celem tej książki – jako pierwszej z serii poświęconej różnym autorom zajmującym się „filozofią społeczną i polityczną” – jest ukazanie tego, jakie odpowiedzi sugeruje czy proponuje Tomasz w kontekście pytań, które wydają się istotne również i nam, którzy jesteśmy o całe 750 lat, jakie upłynęły od tamtej pory, bogatsi od Tomasza w wiedzę, odkrycia, ale też i w zdolność zapominania. W pierwotnym wstępie do tej książki, poprzedzającym tekst główny niniejszego polskiego przekładu, który bardzo mnie cieszy, dałem wyraz swemu przekonaniu o nieprzemijającej doniosłości i trafności podstawowych Tomaszowych tez w dziedzinie filozofii moralnej, społecznej, politycznej, myśli prawniczej i prawniczych rozstrzygnięć (a więc „teorii”).

Książka ta napisana została z myślą o czytelnikach, którzy nie mają żadnej wiedzy na temat myśli klasycznej czy średniowiecznej, filozofii Tomasza czy łaciny, ale którzy potrafią dostrzec różnicę między krytycyzmem a jego brakiem, między jasnością a mętnością, między tym, co uzasadnione, a tym, co czysto retoryczne i życzeniowe. Nie próbuję tutaj usytuować Tomasza w jakimkolwiek kontekście. Nie próbuję również umiejscowić jego myśli na tle epoki czy źródeł, z jakich Tomasz czyni użytek, nie analizuję również jego wpływu na myślicieli, którzy przyszli po nim, a jedynie staram się go przedstawić jako uczestnika prowadzonych dzisiaj debat i rozważań, niezmiennie referując to, co on sam myślał i twierdził, nie zaś to, co sam chciałbym od niego usłyszeć (w bardzo nielicznych miejscach, w których sądzę, że powinien był zająć odmienne stanowisko, pokrótce zaznaczam to w tekście). Nie analizuję tutaj również odmiennych interpretacji jego myśli, choć jest ich wiele i jestem w pełni świadom ich istnienia.

Jednocześnie chciałem, by książka ta mogła sprostać wymogom i oczekiwaniom uczonych, tak więc przedstawiłem w niej swoje własne interpretacje myśli Tomasza, w których trafność głęboko wierzę. Początkujący i wtajemniczeni w arkania tej myśli natrafią tutaj na rozliczne cytaty z dzieł Tomasza, aby móc podjąć własne poszukiwania i dokonać własnego osądu zamieszczonych treści. Edycja „The Busa 1990” CD, z którego korzystałem przy pisaniu (jako uzupełnienia książkowej edycji dzieł Tomasza, tzw. „leoniny”), przerodziła się w Index Thomisticum, prawdziwy skarbicz, w pełni dostępny online i zawierający krytyczne wydania tekstów łacińskich (niezaopatrzonych jednak w aparat krytyczny) oraz skorowidzów.

Będzie też mile widziane, gdy czytelnicy umieszczą własne notatki na marginesach tej książki czy jakiegoś tekstu św. Tomasza, w formie swoistego testu sprawdzającego ich własne zrozumienie czy wspomnienie tego, w jaki sposób sami osiągnęli zrozumienie takich czy innych czynów wraz z ich rezultatami jako czegoś dobrego, dobroczynnego, wzmagającego życie – a więc będącego godnym pożądaną obiektem wyboru. Zamieszczone w rozdz. III.2 zdanie opatrzone przypisem b) stanowi – jak zresztą cały rozdział III.2–3 – kluczową zachętę do fundamentalnego procesu, jakim jest pogłębiony namysł nad tym obszarem rzeczywistości, który wyznaczany jest przez intelektualne ujmowanie dóbr (*bona – bona intelligibilia; bona intellecta*); ujmowanie to zarówno zakłada pewną wiedzę o tym, co faktycznie możliwe dla bytu, obdarzonego taką jak ja naturą, jak i stanowi warunek wstępny (II.3) adekwatnego uchwycenia tejże natury – natury ludzkiej będącej ontologicznym (choć nie epistemologicznym) fundamentem rozumu praktycznego, rozumności praktycznej oraz moralności/etyki. Jedynie w ten sposób czytelnicy zdołają uniknąć powierzchownych i błędnych odczytań Tomasza, przypisujących wartości poznawcze naszym inklinacjom rozważanym bez uprzedniego odniesienia do owych *bona*, które – pod warunkiem, że mowa o inklinacjach racjonalnych – stanowią ich przedmiot. Nie istnieje żaden sposób mogący sprawić, że jakaś skłonność staje się racjonalna bądź naturalna – chyba że jej przedmiot ujmie się jako pewne *bonum*. Drugi i szósty paragraf rozdz. III.7 to w tym kontekście kolejne kluczowe passusy. Z kolei adekwatne uchwycenie tego, co w *Summie teologicznej* (I-II q. 94 a 2c) Tomasz rozumie przez *bona* w kluczowych stwierdzeniach swojej ekspozycji pierwszych zasad rozumu praktycznego, rozumności praktycznej oraz prawa i uprawnienia naturalnego, stanowi nieodzowny warunek zrozumienia, dlatego rozdział poświęcony racjonalności praktycznej (temu, jak przekłada się

ona na decyzje moralne: zarówno te dobre, jak i te naganne) poprzedza w *Summie* rozdział poświęcony podstawom moralności, to znaczy w pełni rozumnemu procesowi deliberacji oraz podejmowaniu wyborów moralnych, i w rezultacie formowaniu się dyspozycji moralnych (cnót przeciwstawionych wadom moralnym).

Książkę tę pisałem na użytek kursu, który prowadziłem przez dziewiętnaście lat, począwszy od roku 1995. Bezustanne eksponowanie i kwestionowanie zawartych w niej tez, na ile jestem w stanie to stwierdzić, w niczym nie pomniejszały ich słuszności, choć niektóre z owych konstatacji (na przykład te zamieszczone w rozdz. III.2) są nadmiernie zawiłe (z kolei nie jestem już tak pewien autentyczności, jeśli idzie o tekst i inne kwestie, umieszczonej pod koniec przypisu c) rozdz. X.6 Tomaszowej modlitwy). Niektóre z moich tez z upływem czasu jedynie zyskały na kulturowym znaczeniu, dotyczy to zwłaszcza tych zamieszczonych w rozdz. V.4, X.2 oraz pierwszych czterech paragrafach X.5 – i w jeszcze innych miejscach tego tekstu.

Istotną Tabelę kończącą i podsumowującą rozdz. III.3 uzasadniłem i wyjaśniłem w 8 podrozdziale mojego tekstu *Reflections and Responses* zamieszczonego w: John Keown i Robert George, *Reason, Morality and Law* (Oxford University Press, 2013), z kolei w podrozdz. 26 Czytelnik znajdzie pewne niuanse i wyjaśnienia dotyczące krótkich aluzji do kwestii wolności religijnej, wzmiankowanej w niniejszej książce (przypis b w rozdz. IX.2 oraz tekst główny, do którego odnosi się przypis 130 rozdz. X.5).

Jeśli polski przekład tej książki przyczyni się jakoś do zasadności wniosku, że dzięki swoim wglądom i trafnym stwierdzeniom Tomasz ma wiele do zaoferowania w dzisiejszym wariacie toczącego się od wieków dyskursu wokół kwestii celu, wartości oraz tego, co jest nieodzownym warunkiem istnienia cywilizacji i życia społecznego – wynagrodzi to z nawiązką oddanie wszystkich tych, którzy swoją pracą przyczynili się do ukończenia polskiej wersji książki. Jestem im za to bardzo wdzięczny.

John Finnis

Oxford, 28 stycznia 2021

***

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury, uzyskanych z dopłat ustanowionych w grach objętych monopolem państwa, zgodnie z art. 80 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych

